

МОНІТОРИНГ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРАВА ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

MONITORING OF FORMATION OF FUTURE BACHELORS' OF LAW (LLB) READINESS FOR PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION

У статті розкрито такий аспект підготовки майбутніх бакалаврів права, як діагностика сформованості їхньої готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування, зокрема йдеться про специфічні критерії та показники, використовувані для моніторингу досліджуваної категорії. Зроблено їхнє теоретичне обґрунтування, зважаючи на структуру готовності, до якої належать мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексійний компоненти. З'ясовано, що її сформованість доречно визначити за ціннісно-орієнтаційним, когнітивно-пізнавальним, комунікативно-практичним і рефлексійно-корекційним критеріями, а шкалу кожного критерію становлять низький, середній і високий рівні. Показниками ціннісно-орієнтаційного критерію є: наявність мотивів і потреб у підготовці до професійно орієнтованого іншомовного спілкування на юридичну тематику завдяки усвідомленню її цінності для майбутньої діяльності; наявність зацікавленості у формуванні готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування не тільки на аудиторних та позааудиторних заняттях, але й самостійно; прагнення до самоудосконалення й підвищення рівня готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування у галузі права у подальшому. Показниками когнітивно-пізнавального критерію уважаються: обізнаність у специфіці спілкування спеціалістів у галузі права; розуміння особливостей юридичного дискурсу, його усного й писемного модусів; сформованість термінологічного апарату, його функціональне використання в продуктивних і рецептивних цілях у процесі усної та письмової комунікації. До показників комунікативно-практичного критерію належать: володіння мовними засобами для поєднання висловлювань у дискурс із метою аргументації власної позиції з правових проблем; уміння аналізувати юридичні документи з використанням адекватних іншомовних лексико-граматичних засобів; здатність користуватися лінгвосоціокультурними знаннями, уміннями й навичками в іншомовній комунікації на юридичну тематику. Сформованість у майбутнього спеціаліста у галузі права рефлексійно-корекційного критерію означає: його уміння визначати рівень готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування у межах фаху; здатність до самооцінки, у тому числі усвідомлення власних помилок та недоліків, допущених у процесі мовленнєвої комунікації; наявність уміння об'єктивно оцінювати комунікативні дії співрозмовника.

Ключові слова: готовність до професійно орієнтованого іншомовного спілкування, іншомовна компетентність, комунікація

у галузі права, іншомовна підготовка, критерії і показники готовності до іншомовної комунікації на юридичну тематику.

The article reveals such an aspect of training of future bachelors of law (LLB) as diagnosis of the formation of their readiness for professionally oriented foreign language communication, in particular, specific criteria and indicators used for monitoring the studied category. Taking into account the structure of the readiness, which includes motivational, cognitive, activity and reflective components, their theoretical justification has been made. It has been found out that it is appropriate to define its formation according to value-oriented, cognitive, communicative-practical and reflective-corrective criteria, and the scale of each criterion consists of low, medium and high levels. Indicators of the value-orientation criterion are as follows: presence of motives and needs for getting ready for professionally oriented foreign language communication on legal topics due to awareness of its value for future activities; presence of interest in the formation of readiness for professionally oriented foreign language communication not only in classroom and extracurricular classes, but also independently; striving for self-improvement and increasing the level of readiness for professionally oriented foreign language legal communication in the future. Indicators of the cognitive criterion are considered to be: awareness of the lawyers' communication specifics; understanding peculiarities of the legal discourse, its oral and written modes; formation of the terminological apparatus, its functional use for productive and receptive purposes in the process of oral and written communication. Indicators of the communicative-practical criterion include: mastery of using linguistic means for combining statements into a discourse in order to argue one's position on legal issues; ability to analyze legal documents using adequate foreign language lexical and grammatical tools; ability to use linguistic, sociocultural knowledge, abilities and skills in foreign language communication on legal topics. Formation of the reflective-corrective criterion means ability of future specialists in the field of law to determine their level of readiness for professionally oriented foreign language communication within the scope of the profession; ability to self-assess, including awareness of their own mistakes and shortcomings made in the process of communication; ability to objectively evaluate an interlocutor's communicative actions.

Key words: future bachelors' of law (LLB) readiness for professionally oriented foreign language communication, foreign language competence, legal communication, foreign language training, criteria and indicators of readiness for foreign language communication on legal topics.

УДК 378.046-021.64:34
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.4>

Перебийніс Ю.В.,
викладач кафедри
теоретико-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах сьогодення передумовою забезпечення соціально-економічного розвитку країни вважається наявність висококваліфікованих фахівців. Основною метою вищої юридичної освіти є не просто передача її здобувачам певного виду інформації, а формування у процесі навчання фахівця з таким професійним потенціалом, «що забезпечив би йому не тільки можливість розв'язання рутинних практичних завдань на певному рівні посадових обов'язків, але й професійне самовдосконалення, уміння вирішувати нові завдання в галузі професійної діяльності від початку професійної кар'єри до її закінчення» [8, с. 150]. Успішність професійної діяльності правника залежить не лише від наявності спеціальних знань, але й від його уміння користуватися основним фаховим інструментом – мовою, як рідною, так і іноземною. Відтак, саме підвищення ефективності підготовки спеціалістів у галузі права до здійснення іншомовної комунікації у межах фаху є одним із завдань сучасного юридичного університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перш ніж перейти до розгляду критеріїв і показників діагностики сформованості готовності майбутніх спеціалістів у галузі права до комунікації іноземною мовою на професійну тематику, доречно зазначити, що у структурі цього поняття нами виокремлено такі чотири компоненти: мотиваційний (наявність інтересу до опанування іноземної мови за правознавчим спрямуванням, а також ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, які указують на прагнення до підвищення іншомовної компетентності, взаємодії за допомогою іноземної мови), когнітивний (система лінгвопрофесійних знань, уявлень про специфіку іншомовної комунікації у галузі права, уміння проєктувати результати своєї освітньої діяльності на подальшу діяльність за фахом), діяльнісний (практичні уміння й навички, що уможливають ефективну комунікацію на професійну тематику) і рефлексійний (здатність до адекватної самооцінки, контролю своїх іншомовних комунікативних актів та оцінки комунікативних дій співрозмовника) [10, с. 259–262].

Опис критеріїв сформованості досліджуваної нами категорії був би неповним без відповідної дефіції. Поняття «критерій» тлумачиться дослідниками як ознака, «на підставі якої здійснюється оцінка, означення або класифікація певних об'єктів. При цьому під ознакою розуміють зовнішній прояв, за яким її можна впізнати, визначити або описати» [1, с. 236]. Що ж стосується критеріїв сформованості готовності до виконання певної професійної діяльності, то такими вважаються засвоєння знань, наявність ціннісних орієнтацій, самореалізація, трансформація стосунків між учасниками освітнього процесу та певний вид їхнього мислення [4, с. 77].

Хоча рівень сформованості досліджуваної нами величини є динамічним поняттям, адже на нього постійно впливають такі чинники, як вік, темперамент, характер, когнітивні стилі студентів, слід звернути увагу і на підходи науковців до визначення її рівнів. Дослідники у галузі лінгводидактики розуміють під рівнем володіння іноземною мовою певний ступінь розвитку здатності індивіда комунікувати за її допомогою з представниками іншого лінгвосоціуму, зокрема носіями мови, зважаючи на успішність цього процесу [2, с. 100]. «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» виділяють таку систему рівнів володіння сучасними нерідними мовами: елементарний користувач (А) (інтродуктивний (А1) і середній (А2)), незалежний користувач (В) (рубіжний (В1) і просунутий (В2)) та досвідчений користувач (С) (автономний (С1) й компетентний (С2)) [14, с. 24]. Л. Гапоненко наполягає на чотирьох рівнях: інтуїтивному (низькому), репродуктивному (нижчому за середній), реконструктивному (середньому) та еталонному (високому) [3, с. 9], як і О. Тинкалюк, яка виокремлює низький (репродуктивний), середній (репродуктивно-реконструктивний), достатній (реконструктивний) і високий (творчий) [13, с. 33].

Поширеним є і триступеневий поділ на високий, середній й низький [11, с. 220–221; 12, с. 116–120; 15, с. 32], або емпіричний, репродуктивний (елементарний) і творчий рівні [9, с. 38–39]. С. Решетник та В. Смелікова, з якими не можемо не погодитися і ми, вважають, що слабкі й поверхові знання, репродуктивність їх засвоєння, незначна зацікавленість студентів свідчить про низький рівень. Розуміння значення почутого, уміння визначати основне, здатність працювати як самостійно, так і зі сторонньою поміччю, розуміння цінності уміння комунікувати іноземною мовою для майбутньої професії виступають ознаками середнього рівня. До характеристик високого рівня відносять міцність, глибину й системність знань, уміння вільно спілкуватися з носіями мови, усвідомлений і стійкий інтерес до застосування вивченого у подальшій діяльності за фахом і високу умотивованість щодо регулярного самоудосконалення [11, с. 220–221; 12, с. 116–120].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас не є повністю вивченим питання критеріїв і показників, які могли б бути використаними у діагностиці рівня сформованості готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування саме майбутніх правників, зважаючи на особливості комунікації у цій галузі, наявність усного і писемного модусів сучасного юридичного дискурсу.

Метою статті є розкриття специфічних критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх бакалаврів права до комунікації на професійну тематику, ураховуючи результати аналізу

навчально-методичних джерел і експерименту з упровадження авторської технології іншомовної підготовки студентів юридичного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На підготовчому етапі нашого дослідження ми провели пілотне дослідження з метою аналізу актуальності проблеми іншомовної підготовки у закладі вищої юридичної освіти. Воно полягало у анкетуванні викладачів, потенційних роботодавців та здобувачів освіти. Дані, одержані унаслідок опитування професорсько-викладацького складу (31 особа), свідчать, що 58,1 % респондентів вважає названу готовність однією із ключових професійних компетентностей. І хоча 67,7 % викладачів стверджують, що їхнім студентам притаманний достатній для успішної освітньої й наукової діяльності рівень володіння іноземною мовою, 16,1 % були схильні до опції «швидше так, ніж ні»; така ж кількість переконана у відсутності у них достатньої іншомовної компетентності. Що ж стосується вимог ринку праці, показовими є результати опитування юристів-практиків (56 осіб): 78,6 % респондентів погодились із тим, що випускники сучасного юридичного університету мають вільно володіти іноземною мовою, що на 20,5 % більше, ніж викладачів. Анкетування майбутніх бакалаврів права – студентів 1–4 курсів (163 особи) – показало, що 77,3 % із них також погоджуються з необхідністю наявності у спеціаліста у цій галузі готовності до комунікації іноземною мовою усно й письмово, що майже на 20 % більше, ніж викладачів, і на 1,5 % менше, ніж роботодавців.

Процес формування готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування значною мірою зумовлений особливостями цієї категорії – багаторівневого явища, що піддається трансформації і визначається впливом психічних процесів, особистісних характеристик, наявності у студента першого курсу іншомовної компетентності, набутої у загальноосвітній школі. Беручи до уваги те, що у його структурі ми виокремлюємо мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексійний складники [10, с. 259–262], рівень їхньої сформованості доречно визначати за *ціннісно-орієнтаційним, когнітивно-пізнавальним, комунікативно-практичним і рефлексійно-корекційним* критеріями. Спираючись на трирівневість іншомовної компетентності й пам'ятаючи про те, що до її специфіки відносять тривалість, порівняну стійкість або ситуативний стан залежно від етапів формування, зазначимо, що шкалу сформованості критерію становлять *низький, середній і високий рівні*, кожен із яких містить ознаки попереднього, однак відрізняється ступенем їх прояву, тож для їхнього вимірювання нами було обрано відповідні дослідницькі методики.

Оскільки *ціннісно-орієнтаційний критерій* означає, що здобувачі освіти усвідомлюють

значущість для свого професійного майбутнього іншомовної компетентності, до його показників ми відносимо: 1) наявність мотивів і потреб у підготовці до професійно орієнтованого іншомовного спілкування на юридичну тематику завдяки усвідомленню її цінності для майбутньої діяльності; 2) наявність зацікавленості у формуванні готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування не тільки на аудиторних та позааудиторних заняттях, але й самостійно; 3) прагнення до самоудосконалення й підвищення рівня готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування у галузі права у подальшому.

Діагностику першого показника (див. табл. 1) пропонуємо здійснювати із використанням тесту на визначення спрямованості особи на набуття знань Є. Ільїна та Н. Курдюкової [6, с. 431], що містить 12 питань. Другий показник має вимірюватись за допомогою методів спостереження, анкетування та бесіди. Метою опитування є визначення здобувачами освіти свого ставлення до наявних у бланку положень у балах: від 1 (не погоджуюсь) і 2 (частково погоджуюсь) до 3 (повністю погоджуюсь). Рівні за третім показником ціннісно-орієнтаційного критерію доречно визначати за допомогою методики Ю. Орлова «Шкала оцінки потреби (мотиву) в досягненні» [5, с. 429–430]. У цьому випадку анкета складається із низки питань, що передбачають стверджувальну чи заперечну відповідь.

Таблиця 1

Матриця оцінювання рівнів ціннісно-орієнтаційний критерію сформованості готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування (у балах)

Показники	Рівні сформованості		
	низький	середній	високий
Наявність мотивів і потреб у підготовці до професійно орієнтованого іншомовного спілкування на юридичну тематику завдяки усвідомленню її цінності для майбутньої діяльності	0–4	5–8	9–12
Наявність зацікавленості у формуванні готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування не тільки на аудиторних та позааудиторних заняттях, але й самостійно	0–10	11–20	21–30
Прагнення до самоудосконалення й підвищення рівня готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування у галузі права у подальшому	0–8	9–16	17–23

Ми розуміємо *когнітивно-пізнавальний критерій* як ступінь опанування змістом навчального курсу іноземної мови за професійним спрямуванням. З огляду на особливості предмету, його показниками є: 1) обізнаність у специфіці спілкування спеціалістів у галузі права; 2) розуміння особливостей юридичного дискурсу, його усного й писемного модусів; 3) сформованість термінологічного апарату, його функціональне використання в продуктивних і рецептивних цілях у процесі усної та письмової комунікації.

Діагностика рівня сформованості показників цього критерію готовності майбутніх правників до спілкування у межах фаху реалізується завдяки спостереженням, бесідам та тестуванню, що містить комплекс завдань на визначення наявності у них лінгвопрофесійних знань й комунікативних стратегій і тактик, а також уявлень про суть спілкування у галузі права. При цьому ми урахували, що програма курсу «Іноземна мова» середньої школи націлена на набуття іноземної компетентності на рівні незалежного (рубіжного) користувача (B1) за «Загальноєвропейськими рекомендаціями із мовної освіти». Згідно ж із навчальною програмою курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» майбутні бакалаври права мають досягти позначки B2, тобто стати незалежними просунутими користувачами [14, с. 24]. Кількісні показники кожного із критеріїв представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Матриця оцінювання рівнів когнітивно-пізнавального критерію сформованості готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іноземного спілкування (у балах)

Показники	Рівні сформованості		
	низький	середній	високий
Обізнаність у специфіці спілкування спеціалістів у галузі права	0–7	8–11	12–14
Розуміння особливостей юридичного дискурсу, його усного й писемного модусів			
Сформованість термінологічного апарату задля функціонального використання в продуктивних і рецептивних цілях у процесі усної та письмової комунікації			

Успішність застосування системи набутих компетентностей у процесі спілкування пропонуємо вимірювати за *комунікативно-практичним критерієм*, до показників якого відносимо: 1) володіння мовними засобами для поєднання висловлювань у дискурс із метою аргументації власної позиції з правових проблем; 2) уміння аналізувати юридичні документи з використанням адекватних

іноземних лексико-граматичних засобів; 3) здатність користуватися лінгвосоціокультурними знаннями, уміннями й навичками в іноземній комунікації на юридичну тематику.

При визначенні рівня сформованості показників третього критерію досліджуваної готовності (див. табл. 3) пропонуємо брати до уваги ступінь наявності (або відсутності) у майбутніх бакалаврів права компетентностей стосовно видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, письмо, аудіювання), що може здійснюватись за допомогою методу експертних оцінок і аналізу практичних дій, як-от виконання індивідуальних проєктів та представлення їхніх результатів перед аудиторією.

Таблиця 3

Матриця оцінювання рівнів комунікативно-практичного критерію сформованості готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іноземного спілкування (у балах)

Показники	Рівні сформованості		
	низький	середній	високий
Володіння мовними засобами для поєднання висловлювань у дискурс з метою аргументації власної позиції з правових проблем	0–8	9–12	13–15
Уміння аналізувати юридичні документи за допомогою адекватних іноземних лексико-граматичних засобів			
Здатність майбутніх бакалаврів права користуватися лінгвосоціокультурними знаннями, уміннями й навичками в іноземній комунікації на юридичну тематику			

Рефлексійно-корекційний критерій передбачає наявність у студента уміння здійснювати аналіз результатів власної і чужої комунікативної поведінки й за необхідності корегувати мовленнєву діяльність, тому його показниками є: 1) уміння визначати рівень готовності до професійно орієнтованого іноземного спілкування у межах фаху; 2) здатність до самооцінки, у тому числі усвідомлення власних помилок та недоліків, допущених у процесі мовленнєвої комунікації; 3) наявність уміння об'єктивно оцінювати комунікативні дії співрозмовника.

Перший показник сформованості останнього критерію (див. табл. 4) доречно вимірювати за допомогою таких методів, як спостереження, бесіди й методики А. Карпова «Діагностика рефлексії» [7, с. 45–57]. Використовувана з цією метою анкета складається із 27 запитань. Для моніторингу другого показника розроблено лист самооцінки із 22-ох питань, на які слід

дати стверджувальну або заперечну відповідь. Вивчення рівня сформованості третього критерію доцільно проводити із застосуванням методів спостереження, бесід та листа оцінки готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Студенти мають проаналізувати іншомовні комунікативні дії студента на прикріпленому до опитувальника із десяти питань відео, оцінивши рівень його іншомовної компетентності за п'ятибальною системою, після чого їхні відповіді порівнюються із оцінкою викладача.

Таблиця 4

Матриця оцінювання рівнів рефлексійно-корекційного критерію сформованості готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування (у балах)

Показники	Рівні сформованості		
	низький	середній	високий
Уміння визначати рівень готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування у межах фаху	0–113	114–139	140 і більше
Здатність до самооцінки, у тому числі усвідомлення власних помилок та недоліків, допущених у процесі мовленнєвої комунікації	0–7	8–16	17–22
Наявність уміння об'єктивно оцінювати комунікативні дії співрозмовника	0–10	11–16	17–20

Відтак, нами було встановлено, що свідченням сформованості мотиваційного компонента готовності до професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою є наявність високої внутрішньої мотивації студента-юриста, усвідомлення цінності спеціальної іншомовної підготовки для виконання професійних завдань у процесі комунікації іноземною мовою у майбутньому, прагнення до самоудосконалення під час занять, позааудиторних заходів і самостійно. Когнітивний елемент досліджуваної категорії вважається сформованим за умови наявності у нього лінгво-професійних знань, у тому числі термінологічного апарату, а також комунікативних стратегій і тактик й уявлення про специфіку комунікації у сфері права. Висновки про сформованість діяльнісного складника можна зробити, якщо майбутній спеціаліст у галузі права успішно застосовує отримані уміння й навички на практиці, тобто у комунікативних ситуаціях, наближених до реальних. Показниками сформованості рефлексійного компоненту досліджуваної готовності є його здатність прогнозувати та аналізувати свої та продуктовані співрозмовниками комунікативні дії,

здійснювати самоконтроль задля запобігання недоліків й адекватно оцінювати процес спілкування іноземною мовою на професійну тематику.

Висновки. Зважаючи на актуальність проблеми якісної іншомовної підготовки у закладах вищої юридичної освіти, нами було розроблено теоретичне підґрунтя експерименту з формування готовності майбутніх бакалаврів права до комунікації іноземною мовою, виокремлено її рівні, критерії і показники з метою об'єктивного і неупередженого моніторингу їхнього рівня іншомовної компетентності, набутої унаслідок опанування навчального курсу «Іноземна мова за правознавчим спрямуванням».

Беручи до уваги структуру досліджуваного поняття, що містить мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексійний складники, виокремлено такі чотири критерії: ціннісно-орієнтаційний, когнітивно-пізнавальний, комунікативно-практичний та рефлексійно-корекційний, кожен із яких містить відповідні показники. Шкалу ж сформованості критеріїв становлять три рівні: низький, середній і високий. Обґрунтовано і методику проведення кількісної та якісної характеристики сформованої готовності до іншомовної комунікації у межах права. До подальших перспектив наукових розвідок відносимо аналіз експерименту з формування зазначеної готовності у здобувачів вищої юридичної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовчаста Н. Я. Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту : дисер. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Львів, 2019. 591 с.
2. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. линг. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стер. М. : Академия, 2006. 336 с.
3. Гапоненко Л. П. Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кривий Ріг, 2003. 20 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
5. Елисеєв О. П. Практикум по психологии личности : учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры. 4-е изд., перераб. и доп. М. : Юрайт, 2017. 455 с.
6. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб. : Питер, 2002. 512 с.
7. Карпов А. В. Психология труда. Учебник для студ. высш. учеб. заведений. М. : ВЛАДОС-ПРЕСС. 2003. 352 с.
8. Левитан К. М. Юридическая педагогика: учебник. М. : Норма, 2008. 432 с.
9. Можаровська О. Е. Формування готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх фахівців у коледжах технічного профілю : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2016. 278 с.

10. Перебийніс Ю. В. Структура готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 191. С. 259–262.

11. Решетник С. М. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України до службової діяльності. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 2 (8). С. 217–223.

12. Смелікова В. Б. Підготовка майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування

засобами кейс-технологій : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон, 2017. 305 с.

13. Тинкалюк О. Модель формування готовності майбутніх економістів до професійного іншомовного спілкування. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2013. Випуск 29. С. 27–39.

14. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 273 p.

15. Douglas D. Assessing Languages for Specific Purposes. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 328 p.